

SZÁMÍTÓGÉPES SZEMMEL AZ ISBD-RŐL Széljegyzet a szabványváltoztatási vitához

BENCÉNÉ SZÖLLŐSY ÉVA

Az ISBD családból az ISBD(S)-sel kerültem közelebbi ismeretségbe, annak a kísérletnek kapcsán¹, amely az OSZK hírlap- és folyóiratállományának újrakatalogizálását az ISBD(S) szellemében és számítógépes apparátus igénybevételével képzelte el. Az ISBD(S) koncepció és a katalógusok igényeit egyaránt kielégítő komplex gépi adatfelvételi rendszer teljes megtervezésének keservei során az ISBD alapelveit megítélésem szerint mindenestre tűrhetően megismertem.

Ez egyben magyarázza is, hogy a cím és az alcím szó szerint értendő: *nem a magyar szabványról, hanem az ISBD koncepciójának és a számítógépes feldolgozás igényeinek viszonyáról van mondanivalóm*. A szabványügyi vitába tehát nem kívánok beleszólni, erre nem is érzem magam kompetensnek, de a vitaanyagot elolvastva végképp nem tudom már megállni, hogy oda ne rajzoljam a lap szélére a kérdőjelet: *tisztában vagyunk-e vele, milyen kevéssé indokolt az ISBD-t a számítógépesítés igényeivel direkt kapcsolatba hozni?*

A cím és az alcím másrészt tudatosan semmitmondó, ugyanis semmi újat nem fogok leírni. Mindannak, ami következik, trivialitásnak *kellene* lennie nemcsak a vita valamennyi résztvevője számára, hanem például mindazok számára is, akik az új magyar szabvánnyal hivatalosan szervezett keretek között most ismerkednek. Ezzel pontosan ellentétes tapasztalataim vannak, szűk körből ugyan, de nagyon bosszantóak. Nem tudom, hogy a köztudat (már amennyire van ezügyben) a gépesítést és az ISBD-t miért és hogyan kapcsolja össze olyan szorosán, jó, ha nem egyenesen ok-okozati viszonyba^{8?} Ezek miatt a tévhitek miatt különösen sajnálatos, hogy a vita résztvevői és a szerkesztőség egyaránt megjegyzés nélkül hagyták CSÚRY István két kijelentését (bár kétségtelen, hogy egyik sem tartozik gondolatmenetének fővonalába).

Az egyik: „az ISBD ... a katalóguslapot nem a megrendelő által szuverénül alakítható output terméknek fogja fel, hanem a bevitt szolgáltató adatlapnak” (KF 79/1. 17.p.); a másik: „Az ISBD – filius ante patrem – egy fészületlen gép előtti adatlap képére formálja át az emberi olvasásra szánt bibliográfiai leírást” (KF 79/4. 383.p.).

Nos, *az ISBD-leírás* bármihez jobban hasonlít, mint egy gépi adatlaphoz, *számítógépes szempontból kifejezetten output-termék*, mondhatni: Önök kérték – mi teljesítjük alapon.

Őszintén remélve, hogy sötéten ítélem meg a helyzetet, és az alábbi magyarázat csak kevesek számára szükséges, mégis abban a hitben, hogy számos olvasónak segíthetek az eligazodásban, és félreoszlatatok téves elképzeléseket, fenti mondatomat az alábbiakkal indokolom:

1. Az adatok egy számítógép számára – és voltaképpen az ember számára is – alapjában kétféleképpen azonosíthatók². Elő lehet írni az adatok kötelező *sorrendjét*, amikor is az adatot a sorrendben elfoglalt helye, a *pozíciója* azonosítja, mintegy helyiértéke van az adatnak. Ez a pozicionális kódolás megkívánja, hogy ha egy adatunk hiányzik a sorból, akkor a hiányát, tehát a pozíció betöltetlenségét jelezzük. Szokásos megoldás, hogy az adatot egyébként követő írásjelet kitesszük, ezzel mondjuk meg, hogy a sorból az illető adat hiányzik.

A másik megoldás azonosítók bevezetése, példázza a MARC. A gyakorlatban a kétféle módszer elemei keveredni szoktak. Az ISBD azonban furcsa módon olyan keveréket állított elő, amivel *nem biztosítja az adatok azonosítását!*

Az ISBD-leírás mezőinek kötött sorrendje van. A mezőhatárt vagy négyjegyű(!) kód, a . □ – □ , vagy új bekezdés, illetve valamilyen egyéb tipográfiai megoldás adja. Mivel azonban *a hiányzó mezőt* semmi nem képviseli, hiába a kötött sorrend, az ISBD mezőinek nincs pozicionális kódolása, és mivel minden mező elé ugyanannak a két kód-
nak (. □ – □ , vagy tipografizálás) valamelyike kerülhet, az egyes mezők csupán el vannak választva, de végülis nincsenek azonosítva. Az ember a mező *tartalmából* azonosítja a mezőt, a számítógép pedig nem tudja azonosítani.

Az Automatic Format Recognition, a leírásoknak a formátum, a központosítás alapján való értelmezése az ISBD-leírások nagy részére gyakorlatilag úgy-ahogy éppenséggel megoldható, de roppant bonyolult, sokféle szempontot kombináló szabálygyűjtemény kellene hozzá, és sajnos *elvileg nincs biztosítva az elemezhetőség*³.

2. A megoldást a központosítás módosításában lehet – vagy inkább érdemes lett volna – keresni. Annál is inkább, mert *az ember számára élvezhető és egyúttal számítógéppel is értelmezhető leírások* gondolatát igenis támogatják az irodagép- és számítástechnika közös produktumaként piacra került különleges írógépek⁴, sőt, már van forgalomban a legkülönfélébb típusú és nagyságú nyomtatott és gépelt betűtípusokat mindenféle szokásos minőségű papírról olvasni képes automata, ún. omni-font OCR berendezés is, amely az adatokat természetesen mágnesszalagra is tudja rögzíteni⁵. Így megfelelő CIP-ek (Cataloguing-in-Publication) automatikus számítógépbe-olvasatása is reális elképzelés ma már, azaz egy emberi olvasásra szánt leírás és egy jólfészült gép előtti adatlap nem antagonisztikus fogalmak, s annál jobb lenne, minél inkább megközelíthetnénk az ideális állapotot, hogy kvázi-misztikus kódlapok helyett a hagyományokhoz viszonylag közel álló leírások is megfeleljenek számítógépes inputként⁶. Jó lett volna, ha az *alkalmazott nyelvészet*, a formális nyelvek szakértői az ISBD tervezésében érdemi segítséget nyújtottak volna!

3. Az ISBD-leírásokat felfoghatjuk egy speciális bibliográfiai metanyelv mondataiként is. Elnagyolt hasonlattal: az egyes mezők a mondatrészek, egy-egy szónak – a leírás egy-egy elemének – mondatbeli szerepét pedig általában vagy a szórend alapján, vagy bizonyos morfológiai elemekből érzékeljük. Az ISBD-leírásokban kötött a szórend, van morfológiai segédinformáció (központosítás), a mondatok mégsem elemezhetők automatikusan.

4. Idézet VAJDA Eriktől: „Jómagam, aki híve voltam és híve vagyok az ISBD-ken nyugvó, új katalogizálási szabványosításnak, sokkal többször bíráltam már az ISBD-k néhány (egyébként sem perdöntő jelentőségű) dogmatikus vagy formalista megoldását, mint a ‚profi’ bírálók”. (KF 79/1. 34.p.) Egyetértek vele, hogy pl. a tükrözés esetenkénti túlhajtása valóban nem perdöntő jelentőségű probléma. De hogy az ISBD egyszerre két puskából nem lövi le az egy nyulat, azt bizony perdöntő hibának érzem mindaddig, amíg nem deklaráljuk, hogy *az újfajta kötött sorrend és a központosítás célja nem az automatikus elemezhetőség, hogy az ISBD sem erényeivel, sem hibáival nem a gépesítés követelményei miatt olyan, amilyen.*

Az ISBD maga csupán annyit állít, hogy segítségére kíván lenni az automatizálásnak, és *közvetett értelemben ezt, úgy gondolom, meg is valósítja.* Ha egy szabályozás a fogalmaknak a korábbinál egyértelműbb, azonos értelmezése felé, az alkalmazandó szabályok rigorózusabb betartása felé tereli egy szakterület munkáját, és főleg: ha ehhez a korábbinál jobb alapot, pontosabban tisztázott feltételeket is szolgáltat, akkor a szabályozás egyúttal *triviálisan* az automatizálást is segíti. A könyvtárosok lesznek illetékesek eldönteni, mennyire felel meg az ISBD a fentieknek – majd az új iránti ösztönös bizalmatlanság szakaszának letelte után. Azt azonban le kell szögezni, hogy az ISBD *direkt módon* a gépesítést *miben sem segíti*; már csak abból a pusztán gyakorlati megfontolásból is szükséges ennek tisztázása, hogy ne *kétféle* új iránti kombinált – és indokolatlan – idegenkedéssel kelljen bárkinek is megküzdnie.

Személyes tapasztalatom is, hogy *a központosítás kétségtelenül segítheti az embert* egy leírás megértésében. Viszont az a könyvtáros, aki a leírásban szereplő nyelve(ke)t egyáltalán nem ismeri, nehezen, vagy egyáltalán nem fogja tudni kihámozni az egyes elemeket. Igaz, ez inkább csak elméleti szituáció, mert a könyvtáros általános tájékozottsága folytán ismeretlen nyelv esetén is talál fogódzókat. *A számítógép nemértéséhez fogható emberi nemértés legfeljebb vadidegen ábécéjű leírás esetén fordulhat elő.* Az a könyvtáros azonban, aki a leírásban szereplő nyelve(ke)t ismeri, talán az ISBD-énél egyszerűbb központosítási sémával is boldogulna, sőt, számára esetenként zavaró is lehet – mert fölöslegesen helyigényes, a terminál képernyőjén pedig kifejezetten szemrontó – ez a központosítás.

5. A számítógépes fél azért sem lehet elragadtatva az ISBD-konceptiótól, mert tudja: mind a tárolókapacitás, mind az adatátviteli idő drága, az ISBD-konceptió pedig reprezentatív redundancia-forrás. A gépi adatcserére szánt szalagok ugyan úgysem a gépileg fölhasználhatatlan és nagy helyigényű ISBD-leírásokat, hanem *a leírások előállításához szükséges, megfelelően azonosított adatelemeket körözik*, viszont számos adatot, mint besorolási elemet, duplumként tartalmazniuk kell. Elég az MNB adatlapjaira hivatkozni, milyen szívfacsaró az „ezt megint kétszer kell leírni” – adott felállásban elkerülhetetlen – gyakorlata⁷.

A duplázás, mint tudjuk, *a tükrözött forma és a besorolási elemre vonatkozó szabályozásnak megfelelő forma* kettősét jelenti, a két alak két különböző logikai rendszer eleme, formailag tökéletesen egyezők is lehetnek, bár általában van különbség köztük. A bibliográfiai leírás és a besorolási elemek különválasztása tiszta, logikus megoldás. Azt az önellentmondást, hogy ennek a különválasztásnak az MNB adatlapjaival reprezentált követelményét szívfacsarónak neveztem, az ISBD keretein belül nem tudom feloldani. A könyvtárosok számára szükséges tükrözés erre kényszerít.

6. Összefoglalásul: A számítógép szempontjából az ISBD-leírások csakis *output-termékek*, például megfelelő MARC-típusú input adatokból megfelelő szabályrendszer segítségével *automatikusan generálhatók számos másfajta termékkel egyetemben, de sem számítógépes inputként, sem gépi tárolási formátumként nem jönnek számításba*. A számítógép előállítja az ISBD-leírást, amikor a könyvtáros ezt kéri, de aki az automatizálást az ISBD egyenesági szellemi felmenőjének tartja, közölje: ki az a *számítógépes expert*, aki *számítástechnikai megfontolásból* az ISBD mellé tette le a voksát, és hol található az érveit felsorakoztató tanulmány⁸.

Hadd tegyek még fel néhány kérdést, amelyek nem közvetlenül számítógépes vonatkozásúak, kissé talán kuszák is, de az OSZK-kísérlet idején felmerültek, és a téma mostani újabb végiggondolásakor sem találom rájuk a választ.

A kísérlet során azt kellett leszűrünk, hogy a tükrözés *formák* tükrözése. Az ISBD zárójelezhet egy teljesen nyilvánvaló tény, nem azért, mert kétesnek tartja, hanem: mert a tény *közlésének módja* nem felel meg az elvárásainak. Nem a közölt információdarabot, nem a tényeket minősítettük aszerint, hogy a kiadványból forráshelyről, egyéb helyről, vagy kiadványon kívüli forrásból származtak-e –, azt minősítettük, hogy az információt *direkt módon és grammatikailag egészben kiemelhető nyelvi szerkezettel* közlő szöveg a meghatározott forráshelyen található-e vagy sem⁹. Az ISBD ennek a funkciónak kiválóan megfelelhet, ha címzettjeinek *a könyvtárosok és kutatók megfelelő körét* tekintti, akik éppen azt kívánják, hogy a kiadványon szereplő közlésformák álljanak rendelkezésükre. Ebben a felfogásban nem zavar, ha a ténylegesen bizonytalan adatok azonosan jelennek meg a csupán formális okokból bizonytalanokkal, mert nem az adatok valóságértéke, hanem közlési módjuk formahűsége a meghatározó szempont.

Az olvasók széles táborának azonban mégiscsak a kiadvánnyal kapcsolatos személyek, intézmények, helyek tényei fontosabbak. Ugy látszik, egyetértés van abban, hogy a kétféle követelménynek az *aránya* lehet más és más az egyes produktumok céljától függően, az ISBD-leírás *valamilyen mértékben mindig* kiegészítendő az ún. besorolási elemekkel, a „tényadatokkal”. Következésképpen kimondhatjuk, hogy az ISBD-leírásnak *vegytisztán, önmagában* könyvtári output-termékként sincs létjogosultsága?

Milyen mérések történtek, vagy milyen tapasztalatok vannak arra vonatkozóan, hogy a bibliográfiai leírás és a besorolási elemek párosa mennyivel növeli a katalógustételek terjedelmét, a folytatás-cédulák számát?

A cédulakatalógusok növekedési ütemének fokozása nem kívánatos, de ha helymegtakarítás céljából a bibliográfiai leírás testén belül igyekeznénk „aláhúzni az aláhúzhatót”, vagyis amennyiben és amikor újra összemoszuk az egyszer már szépen elválasztott leírás

és besorolási elemeket, akkor újabb számítógépes pénzbe-időbe-energiába fog kerülni a „leíró” és „besorolási” kategóriák mellé a „mindkettő” kategória beépítése – a változás összes implikációjával együtt.

Hol olvasható, hogyan ismerhető meg az elvi megalapozása annak, ahogyan az ISBD-k felosztják a kiadványok összességét? Térképek, kották, vagy akár mikromedián közölt kéziratok minden további nélkül lehetnek egy-egy periodikus kiadvány darabjai – így hát nem tetszik, még ha nem zavar is túlságosan, hogy a felosztásnak nyilvánvalóan nincs közös alapja. Fő gondom azonban az OSZK-kísérletből eredően a következő: a periodikumok közös tulajdonsága, hogy *valahogyan* nem azonosak számaik egyszerű egymásutániságával. Az ISBD(S) egyetlen szám leírására koncentrálsz, s a kiadvány életében történő adatváltozások regisztrálására édeskevés útmutatást ad, a fenti „valahogyan” elemzésével és definiálásával adós marad. Ne kérjük számon az ISBD(S)-től azt, amit deklaráltan nem akar nyújtani, de az egész ISBD családtól mégis számon kell kérni, hogy a periodikumok leírásának lényegi kérdésén egyszerűen átsiklik. Józan határok között tartott tükrözés mellett is összekeverednek *a kiadvány életének tényleges eseményeiből adódó*, meg az adatközlés módosításából adódó bibliográfiai változások¹⁰. A magyar szabványtól nem várom annak megoldását, amiről a nemzetközi szabályozás könnyedén elfeledkezett, de azért ezt a nagy fehér foltot valakinek előbb-utóbb el kell majd tüntetnie!

Ez a probléma valójában teljesen független a gépesítéstől. Mégis, két tényező – az ISBD(S)-nek ez a hiányossága és a számítógépek gyakorlatilag korlátlanul növelhető tárolókapacitása – együttesen eredményezett keserves gondot a kísérlet során.

Az ISBD(S) explicit egyéb utasítások híján *nem zárja ki* azt az értelmezést, miszerint *ideális* esetben egy időszaki kiadvány leírása valamennyi szám egyenkénti ISBD(S) szerinti leírásának sorozatával azonos. Ebből elképesztő adattömeg keletkezik, de az nem igaz, hogy jól strukturált tárolásának számítástechnikai akadályai lennének. Sőt, sajnálatos módon a számítógép nyújtotta lehetőség éppen támogatja a fenti értelmezést, ami a hagyományos eszközök mellett fel sem vethető képtelenség volna.

A „számonkénti ISBD(S)” valószínűleg (remélhetőleg?) *egyedi és atipikus* kísérlete végül is kivihetetlennek bizonyult, de csupán gazdasági okokkal lehetett érvelni ellene, holott mindenképpen *általánosan* jogos követelmény, hogy a lehetőségek határain belül *a bibliográfiai leírási szabályozó mechanizmus belső logikája zárja ki a leírandó dokumentumok természetével ellentétes megoldásokat*. Az automatizálás abszolút kérlelhetetlen logikája is tehetetlen tőle független kérdésekben, és mint kiszolgáló elem nem feltétlenül tudja megvédeni önmagát szerencsétlen alkalmaztatásoktól.

Végezetül más vizekre térve: CSÚRY István „a könyvkiadás címadási szokásainak minden szabályozást megcsúfoló szeszélyes változásait” minden szabálymódosítást túlélő hibaforrásnak tartja (KF 79/1. 15.p.).

A könyvtári munkával való ismerkedésem első heteiben megtanultam, hogy ezt a könyvtári tételt bizonyítás nélkül is hinni illik. A mai gyakorlat alapján a világ nagy részén valószínűleg így igaz. De hogy Magyarországon egy kiadói főigazgatóság néhány jólképzett könyvtárossal miért volna képtelen bizonyos alapszabályok betartatására, arra nem találtam még objektív érveket. Sőt, a magyar kiadványtermés számítógépes regisztrá-

cióját alighanem már itt – tehát még a nemzeti könyvtár kötelezpéldány osztályát is megelőzve – lehetne megkezdeni.

Címleírási szabványosítási, szabályozási problémák tömegének gyökeres megoldását ezen az úton vélem látni, és bármilyen képtelenségnek tetszik is, az idevágó példák és érvek rendszerezett előadására más alkalommal sort szeretnék keríteni.

JEGYZETEK

1. A kísérlet tanulságait sajnos senki nem elemezte – részben talán hasznosítják őket a magyar szabvány kidolgozói.
2. Egy „BUDAPEST” tulajdonképpen még csak egy karakterlánc, nem is adat, önmagában még mit sem mond – egy kiadvány címe és mondjuk a nyomda helye egyaránt lehet.
3. Az egyes mezők belsejében önálló központosítási szabályok érvényesek. Ha ezekkel semmi baj sem volna (de van), akkor az automatikus elemzés csak-csak megoldható lenne „valamelyik mező szabályai majdcsak ideillenek” alapon. Túl sok variáció nincs, és nagy valószínűségek segítik, hogy mikor melyik mező szabályaival kezdjük a próbálgatást. Minden azonosított mező után csökken a fennmaradó lehetőségek száma. Természetesen ez nem lehet józaneszű megoldás, hanem a mezőket így vagy úgy azonosítani kellene.

Az elemzési problémák illusztrálására vizsgáljunk meg néhány ISBD(S) cím- és szerzőségi mezőt. Ennek a mezőnek az elemei látszólag szépen azonosíthatók – sőt, a valóságban is akkor, ha az elemek nem tartalmazzak az ISBD központosításával összekeverhető központosítási jeleket. Csakhogy az „ACTA UNIVERSITATIS CAROLINÆ. PHILOLOGICA” elemeket elválasztó pont és a „JOURNAL OF RESEARCH THE U.S. GEOLOGICAL SURVEY” elemekben szereplő második pont között hogyan tegyünk formális különbséget? Igaz, ez rövidítés, ami az első pont helyzetéből (nincs szóköz) kikövetkeztethető. Ám mit tegyünk a „REVUE DE L’U.E.R. CAHIER A, TECHNIQUE” harmadik pontjával? Nem igaz, hogy egy vesszőből következik egy öt megelőző pont és funkciója. A vessző nemcsak számozási elem előtt szerepelhet: „VILLAS, PAVILLONS ET NOUVEAUX VILLAGES” vagy „KIVONATOK AZ ÉPÍTŐANYAG, KERÁMIA, ÜVEGIPARI ÉS FAIPARI KÜLFÖLDI MŰSZAKI FOLYÓIRATOKBÓL”.

A pont és vessző konstellációja nagyon valószínűvé teszi, hogy köztük egy számozási elem található, ám az „A NEHÉZIPARI MŰSZAKI EGYETEM KÖZLEMÉNYEI. 3. sor, GÉPÉSZET” címből milyen szabvány alapján kell éppen az első pontot tekinteni? Hogy a számozási elemnek számot, vagy mondjuk legalább két szót kellene tartalmaznia, azt cáfolja a „JOURNAL OF PHYSICS: PROCEEDINGS OF THE PHYSICAL SOCIETY. A, GENERAL” cím és így tovább...

Föltéve, hogy a központosítás módosításával az ISBD leírás egyes mezői és a mezők elemei automatikusan azonosíthatók lennének, az elemek tartalma, ha tetszik: jelentése automatikusan még mindig nem elemezhető ki. Ehhez természetes nyelvi szöveget elemző program kellene. Noha a nyelvi közlések köre kétségkívül korlátozott, a feladatot komplikálja, hogy még egyetlen leíráson belül is különféle nyelvű közlések váltogatják egymást anélkül, hogy a nyelvet bármi azonosítaná (a leírást értelmező könyvtáros ismeretein kívül; az = csak egy nyelv-váltást jelez).

4. Aki valaha is dolgozott számítógéppel, tudja mekkora munka a gépbe menő adatok ellenőrzése és ismételt javítása. A számítógépeknek fontos részei azok a programrendszerek, amelyekkel a bemenő adatok javítását igyekeznek megkönnyíteni a felhasználók számára. A cél egyrészt az, hogy csak a hibás részeket kelljen újraindítani, másrészt, hogy ha egy bizonyos javítást kell több helyen is elvégezni, a javításra vonatkozó utasítást csak egyszer kelljen kiadni, és ez automatikusan érvényes legyen minden azonos hibára. Természetesen a javításnak a gépi adathordozón nem marad nyoma.

Ha belegondolunk, ezek a javítási lehetőségek kellenek egy gépítőnőnek is, ha tökéletes példányokat akar, vagy köteles kiadni a kezéből. A hagyományos írógép erre nem ad módot, vagy újra kell gépelni a szöveget, ami szinte kötelezően újabb hibák forrása, vagy a javításnak így vagy úgy nyoma marad.

A társadalmi igény és a műszaki fejlődés kitermelte tehát azokat az írógépeket, amelyeken a kész szöveg javítására a fenti elvek szerint nagyon egyszerűen lehet parancsot adni. Mivel a leírt szöveg gépi adathordozóra is kerül, és a javítás ezen megy végbe, a javítóparancsok után egyrészt gépi adathordozón készen áll a tökéletes szöveg, másrészt erről automatikusan elkészül a kívánt példányszámban a szintén tökéletes, hagyományos külsejű gépirott termék.

5. The Kurzweil Data Entry Machine (KDEM). Data Entry Dept., Kurzweil Computer Products, Inc. 33 Cambridge Parkway Cambridge, Massachusetts 02142.
6. Miközben a gépesítéssel az a célunk, hogy az ember lehetőleg csak egyszer végezze el ugyanazt a munkát, egyidejűleg az is fontos, hogy az ezáltal felszabaduló energiából minél kevesebb menjen rá a számítógép követelményeinek kiszolgálására!
7. És az nem az MNB bírálata, mivel a lehetőségeken belül mindent megtesz a rendszer az egyszerű felvett adatok többirányú hasznosítására.
8. Paul Fasana már 1975 őszén metsző gúnnal tiltakozik az ellen, hogy tendencia lett konfuzus változások mellett azzal érvelni, hogy a bibliográfiai adatok gépi feldolgozása miatt van rájuk szükség. Félreértések elkerülésére: az Egyesült Államokban felleltetett különféle, egymással nem egyszer inkompatibilis előírások, a „szabványosítási” divatja ellen érvel-háborog, nem önmagában az ISBD-t minősíti konfuzus változtatásnak. (Paul Fasana: Serials Data Control – Current Problems and Prospects. = Journal of Library Automation, March 1976.)

Úgy vélem, nálunk háromféle dolog történik. A szabvány elfogadtatása nehéz, hosszas tájékoztató munkával jár, ami közben bocsánatos bűn, ha az egyik újat a másik újjal talán tévesen összekapcsoló hallgató számára az előadó inkább a szabvány részleteit és nem a gépesítés-ISBD viszonyt precizírozza. Kevésbé bocsánatos bűn a szabvány melletti meggyőző érvelés helyett ráhagyni a hallgatóra, hogy az automatizálás miatt így is úgy is el kell fogadnia. Végül szégyelleni-való, de előfordul, hogy a hallgatót nagyvonalúan félretájékoztató, durva egyszerűsítéssel az automatizálás az új szabvány (egyik) okaként szerepel.

9. A grammatikai szerkezet kérdése az angol nyelvben ilyen értelemben valószínűleg fel sem merült, könnyedén a felszínen maradván át lehet siklani rajta, hiszen közismerten „nincs ragozás”. A raggal-jellel ellátott magyar szóalakok már próbára tették. A magyar szabványok kidolgozói nincsenek irigylésre méltó helyzetben. Az elvek *Vajda* Erik jelzőivel „dogmatikus” és „formalista” érvényesítése tragikomikus eredményhez vezethet, ezt az OSZK kísérlete már igazolta. A „rugalmas elszakadás” azonban nehéz, mert igen gyorsan szakad maga a koncepció!

Ha egy ismeretlen nyelv esetén a könyvtáros nem találja a várt betű szerinti egyezéseket a leírás és a kezében lévő kiadvány között, vajon mekkora eltérésbe nyugodhat bele? Ugyanez a kérdés a visszajáról fogalmazva: milyen határig küszöbölhetjük ki a tükrözés rigorózságából fakadó, számunkra abszurd megoldásokat anélkül, hogy megnehezítenénk magyarul mit sem tudó – mondjuk norvég – kollegánk dolgát? (A korábbiakhoz visszakanyarodva: ha el kell várnunk a leírások értelmezéséhez az emberi nyelvtudást és intelligenciát, akkor ezzel deklaráljuk, hogy a számítógép számára értelmezhetetlen formátummal van dolgunk.)

Még egy reprezentáns probléma: amikor egy akadémiai kiadványunkon az ötvenes években az „AKADÉMIAI NYOMDA, V. GERLÓCZY UTCA 2.” közlés jelenik meg, a nyomda helyét külső forrásból származó adatnak tekinteni hazai célokra dogmatikus és formalista megoldás, kifelé kötelezőnek mondható. Ezt a „horizontális” problémátípust a különféle mélységű leírások „vertikális” megkülönböztetése nem oldja meg.

10. Képzeld el, hogy a kiadvány a fenti nyomda-közlésben hol feltünteteti a Budapest városnevet is, hol nem. Pont erre a változásra nem volt konkrét példánk, viszont akadtak még „rázósab-bak” is.